

Antun Mruk

PRISTALOST PRIVATNOG VLASNIŠTVA
PREMA NAUCI KLEMENTA ALEKSANDRIJSKOG

Prilog mislima sinodalnog pisma »Pravda u svijetu«

Sinodalni dokument »Pravda u svijetu« poziva sve: biskupe, prezbitere, redovnike, redovnice i laike na ispit savjesti o stilu života. »U visoko potrošačkom društvu moramo ispitati da li je stil našeg vlastitog života primjer onakvoj umjerenosti u potrošnji kakvu propovijedamo drugima kao mjeru potrebnu za uzdržavanje tolikih tisuća gladnih na svijetu« (L'Osservatore Romano, br. 284, 1971, str. 6, stupac 1). »Naša vjera traži stanovitu suzdrživost u korištenju stvari i Crkva je obvezana da živi i služi se svojim dobrima tako da može naviještati Evandjelje siromasima. Naprotiv, ako se Crkva ponaša kao bogataš i mogućnik ovog svijeta, uvelike se umanjuje snaga njezina svjedočenja.« (Ibidem.)

Tekst koji je pred nama ostavlja bogatašima bogatstvo, ali ih obvezuje na umjerenost i darežljivost. To svjedočanstvo aleksandrijske Crkve s kraja drugog stoljeća bit će poučno za Crkvu našega vremena, koju uznemiruje nepravda u svijetu izrasla iz ekonomskih sukoba.

Pisac članka Antun Mruk je asistent Slavenske asistencije Družbe Isusove i profesor povijesti morala na Gregorijanskom sveučilištu u Rimu.

Postoji li u zakonu Novog zavjeta obveza efektivnog siromaštva? Evo pitanja na koje neki kršćani aleksandrijske Crkve odgovaraju afirmativno. Razmotrimo li činjenice, vidimo da nam već Djela Apostolska govore o jeruzalemskoj zajednici, u kojoj su vjernici koji su posjedovali polja ili kuće, prodavali to i njihovu cijenu stavljali pred noge apostolima. Da je efektivno siromaštvo nužno sredstvo spasenja, tvrdili su također pelagijanci i takozvana apostolička sekta. Prema njima privatno je vlasništvo bilo, doduše, dopušteno u Starom zavjetu, ali u Novom nije. Premda su to neki u aleksandrijskoj Crkvi smatrali obvezom oslanjajući se na autoritet Sv. Pisma: »prodaj što imaš« i »lakše je devi proći kroz iglene ušice nego bogatašu unići u kraljevstvo Božje«, ipak nisu prodavali svojih dobara nego su ih zadržali, očajavajući u pogledu

svoga spasenja i podajući se užicima ovog života, kao da im je još samo ovaj život preostao. Na njih osobito smjera Klement Aleksandrijski u homiliji: Koji će se bogataš spasiti? — dokazujući pravi smisao, pravu gnozu perikope Evanđelja sv. Marka. Homilija je egzegetična.

Kršćanstvo napreduje u Aleksandriji tako brzo da Aleksandrija postade doskora metropolom kršćanskog Istoka. U to vrijeme ona je također i trgovačko i intelektualno središte. Ovdje se diže i prva kršćanska školska institucija, osobito kao reakcija protiv gnosticizma. U početku katekumenska, ona postaje već u drugoj polovici 2. vijeka prava teološka škola, ovisna vjerojatno o biskupu, koji je imao pravo da imenuje glavnog učitelja. Odatle službeni karakter škole. Na aleksandrijsku školu utjecali su gotovo svi filozofski sustavi, osim epikureizma, a napose stoicizam i neoplatonizam. Karakteristično je obilježje aleksandrijske škole moralna tendencija. Slušatelji su bili kršćani, katekumeni, pa i pogani. Kod Origena, Klementova nasljednika u upravljanju aleksandrijskom školom, nalazimo dvostruko razlaganje kršćanske etike, jedno je generalno, a ticalo se općenito pogana; drugo pak specijalno, više određeno za katekumene i vjernike. Klement Aleksandrijski drugi je upravitelj te škole. Potpuno mu je ime Tito Flavije Klement. Rođen je vjerojatno u Ateni oko 150. g. u poganskoj obitelji. Motiv Klementova obraćenja na kršćanstvo bila je vjerojatno i čistoća i uzvišenost kršćanske nauke. Želeći da dublje zađe u spoznaju kršćanske religije, posjećivao je razne kršćanske učitelje; napokon oko 180. g. dođe u Aleksandriju, gdje postade upraviteljem škole, u kojoj poučava do 203. g., tj. dok ga progonstvo Septima Severa nije prisililo da obustavi pouku. Preminuo je u Aziji oko 215. g. kod svoga učenika Aleksandra iz Kapadokije.

Kao što već rekoh, zabludi bogatih aleksandrijskih kršćana, koji su očajavali s obzirom na svoje spasenje bio je uzrok verbalno tumačenje Sv. Pisma. Nisu razumjeli koji su to bogataši bili, veli Klement, o kojima govori Krist, i koji je smisao Kristovih riječi. Ono što je s obzirom na ljude nemoguće, moguće je s obzirom na Boga. Klement hoće da prema bogatašima bude objektivn, izbjegavajući s jedne strane da im laska, s druge strane oštrinu jezika prema njima. Svrha je homilije pokazati da nisu isključeni iz baštinenja nebeskog kraljevstva, budu li provodili život prema Kristovim zapovijedima, a ide također za tim da im ulije pouzdanje, prvi temelj spasenja.

Budući da se argumentacija osniva na egzegezi teksta Sv. Pisma, odlučismo da poput Klementa Aleksandrijskog navedemo čitav tekst sv. Marka (10, 17 sl.). Perikopa se nalazi također kod drugih evanđelista, kao što izričito primjećuje Klement, ali mu je draži tekst sv. Marka. Ne treba se čuditi, kad smo u Aleksandriji.

Dok je izlazio na put, pritrča neki čovjek, pade preda nj na koljena i upita ga: »Dobri učitelju, što moram činiti da baštinim vječni život?« »Zašto me zoveš dobrim? reče mu Isus. Samo je jedan Dobri, Bog. Znaš zapovijedi: Ne ubij! Ne čini preljuba! Ne ukradi! Ne svjedoči lažno! Ne varaj! Poštuj oca i majku!« On mu odgovori: »Učitelju, sve sam to držao od svoje mladosti.« Nato ga Isus pogleda, zavoli ga i rekne mu: »Jedno ti nedostaje: Hajde, prodaj sve što imaš, podaj siromasima i imat ćeš blago na nebu! Onda dođi, slijedi me!« Na tu riječ lice se onomu smrkne te se on udalji žalostan jer je imao velik imetak. Isus pogleda naokolo te će svojim učenicima: »Kako je teško ući bogatašu u kraljevstvo Božje!« Učenici se zaprepastiše na te njegove riječi, ali Isus im prosljedi: »Djeco, kako je teško ući u kraljevstvo Božje! Lakše je devi kroz

iglene ušice proći nego bogatašu ući u kraljevstvo Božje!« Oni su se još više snebivali, pa će jedan drugome: »Tko se onda može spasiti?« Isus ih pogleda i reče: »Ljudima je to nemoguće, ali nije Bogu jer Bogu je sve moguće.« Petar mu reče: »Evo, mi smo ostavili sve i pošli za tobom!« »Zaista, kažem vam — odgovori Isus — nema nikoga tko ostavi radi mene i radi Radosne vijesti kuću, ili braću, ili sestre, ili majku, ili oca, ili djecu, ili njive koji ne bi primio stoput toliko — iako s progonima — kuća, braće sestara, majki, djece i njiva, već sada u ovom svijetu, a u budućem svijetu život vječni. Mnogi prvi bit će posljednji, a mnogi posljednji prvi.« (10, 17—31)

Klement Aleksandrijski primjećuje: Uzmemo li se uistinu riječi Kristove tjelesno, to jest doslovno, čini se ispravnom dedukcija da je siromaštvo nužno sredstvo za spasenje. Međutim, takav smisao ne može biti pravi smisao Kristovih riječi. Krist, naime, nije govorio na ljudski način, tj. tjelesno, nego je učio božanskom i mističkom mudrošću. Doslovni tekst može samo pokazati da je Kristova nauka tako protuslovna. Kršćaninova je, dakle, dužnost da pomno i mudro traži smisao skriven u Kristovim riječima i da u njima otkrije Spasiteljev duh i dušu.

Ponajprije, s obzirom na osobu mladića primjećuje Klement da mladić prema Kristovu mišljenju nije bio savršen, jer mu je nedostajalo ono što nadvisuje zakon i što mu zakon nije mogao dati, jer je ono vlastitost samo onih koji žive. I zbilja, mladi se bogataš nije brinuo za vječni život, nije za njim težio. U pitanju je tražio samo dobar glas, budući da je uistinu uronio u brigu za bogatstvom, ne pretvarajući ga u djela spasenja. Bio je slab pa mu stoga Krist savjetuje da bježi od bogatstva: Prođaj što imaš!

A koji je sada smisao tih riječi prema Klementu? Da li je Krist naložio mladiću da odbaci imetak i da novac udalji od sebe? Klement Aleksandrijski veli nam da Kristove riječi nemaju taj smisao. Znače samo da bogataš mora iskorijeniti iz svoje duše tašte sudove o vrijednosti bogatstva; mora iskorijeniti požudu i pohlepu, brigu i trnje svijeta koje guši sjeme života. U Kristovim riječima nalazi se, doduše, obveza na siromaštvo, ali to je duhovno siromaštvo. Moment i težina Kristovih riječi ne nalaze se u činjeničnom posjedovanju bogatstva, nego u duhovnom elementu. Nije isključen iz nebeskog kraljevstva bogataš nego samo grešnik koji ne čini pokoru.

Da je taj smisao Kristovih riječi autentičan, dokazuje Klement Aleksandrijski ponajprije razumom, individualnom i socijalnom naravi dobara. Ostaviti, naime, imetak, bogatstvo, nije nešto po sebi veliko niti dostojno natjecanja, ako to ne biva radi Božjeg kraljevstva. Samo prosjačenje nije razlog zbog kojega se može netko proglasiti najblaženijim i najreligioznijim, ako mu nedostaje vjera u Boga i život prema pravilima pravедnosti. Biranje siromaštva nije nešto novo, pa ni prije Kristova dolaska. Bilo ih je mnogo koji to učiniše radi odanosti prema mudrosti, filozofiji ili taštoj slavi, kao što to učiniše Anaksagora, Demokrit i Krato. Ako se, dakle, u pogledu Kristovih riječi radi samo o vanjskom elementu, tj. o vanjskom otklanjanju dobara, Kristovo Evanđelje ne iznosi ništa novo u toj materiji. Međutim, Krist dodaje izboru siromaštva nutarnji element:

da dušu, naime, i čuvstvo lišimo mana i da ono što je tuđe s korijenom istrgnemo iz nje i izbacimo.

Stari su odbacivali bogatstvo, ali nisu odbacivali, nego su, štoviše, množili mane duše i unutrašnje strasti. Uzoholiše se, bili su puni tašte slave i preziranja drugih. Tako im odbacivanje dobara postade škodljivim. Pa kako bi ga onda mogao Krist tražiti? Odricanje bogatstva bez unutrašnjeg elementa, naravno, povećava duhovnu bijedu. Ako se netko odreče još i onoga što mu je potrebno za život, onda se, dakako, kaje radi svoje nerazboritosti na štetu viših vrednota uronjava u brigu oko sredstava potrebnih za život. Bez sredstava nužnih za život nemoguće je čovjeku da provodi čestit moralni život.

Ne može, naime, biti, veli Klement, niti drukčije biva da se onom, kome manjka ono što je nužno za život, ne slomi duša i da mu se pamet ne odvraća od brige za prećim dobrima, dok nastoji da bilo na koji način i bilo otkuda nabavi ta sredstva.

Tako, dakle, više odgovara kršćanskom duhu da se zadrži ono što je nužno za život da posjedujući skromnu imovinu ni sam ne pati, a da može dati i onome kome treba dati. Prema tome osrednji imetak poželjan je kršćaninu.

Stoga tvrdnja da je efektivno siromaštvo nužno za spasenje mora konačno poricati kršćanski socijalni život, koji je Kristu toliko na srcu i koji se pokazuje napose djelima ljubavi prema bližnjemu. Kako da onda kršćani ispunjavaju zakon ljubavi prema bližnjemu; da pomažu gladnom i žednom; kako da odjenu gologa, ako sami ništa nemaju? Međutim, djela milosrđa prema bližnjemu preporučuju se uz prijetnju kaznom vječnog ognja.

To nam promatranje jasno govori prema Klementu da onaj evanđeoski mladić nije ispunjavao sve zapovijedi, jer nije ispunio zapovijed ljubavi prema bližnjemu.

Nije ispunio zapovijed:

Ijubi bližnjega svoga kao samoga sebe.

Kad ga je Gospodin pozvao na savršenost, poučio ga je kako valja davati milostinju s ljubavlju.

Isto to dokazuje i Klement Aleksandrijski, navodeći drugo evanđeosko svjedočanstvo, činjenicu što je Krist zapovjedio bogatom Zakeju da ga primi kao što je to isto naredio bogatom cariniku Mateju. Krist ne traži od njih da se odreknu čitavog svoga imetka, nego samo onoga što je bilo nepravedno u njihovu posjedu. Obećanje restitucije bilo je uzrok što Krist reče:

Danas dođe spasenje u ovu kuću jer je i on sam sin Abrahamov.

Krist nije mogao nametnuti svim kršćanima obvezu realnog odricanja jer bi to bilo u opreci s ciljem i s vlastitošću zemaljskih dobara. Dobra se, naime, nazivaju posjedima pa im je stoga vlastitost da se posjeduju, a ne da se odbacuju. Bog ih prilagođuje ljudskoj upotrebi. Bogatstvo je materija i instrument moralnog dobra, ali se za to traži da se čovjek znade njime dobro služiti.

Ako se služiš umjetnošću, stvaraš umjetničko djelo. Ako ti je umjetnost nepoznata, djelo navlači na se ljagu tvoga neznanja, dok je samo po sebi bez ikakve krivnje, tj. ti prljaš, dok stvar ostaje u sebi dobra. Čovjek se mora služiti stvarima prema pravilima pravednosti, i onda će mu njihovo posjedovanje biti na pravednost. Bogatstvom se može koristiti, kad se odbace duševne mane, dok samo odbacivanje bogatstva još ne nosi sa sobom i odbacivanje mana. Sigurno je da Krist ne nalaže čovjeku odbacivanje dobara uz pridržavanje mana, štoviše, on neće da se čovjek odriče svih stvari jer čovjek, odričući se svega, pali prirodenu materiju požude i mane vanjskom oskudicom.

Prema ovome što rekosmo izvodi Klement Aleksandrijski četiri zaključka:

1. vlastitost bogatstva sastoji se u tome da služi čovjeku, a ne da vlada njime ili da njime gospodari;
2. bogatstvo po sebi ne treba prekoračiti jer ono po sebi nije ni dobro ni zlo, nego je samo instrument i materija umjetnosti, kreposti;
3. čovjek se može dobrima služiti dobro ili zlo;
4. prema tome, ne treba uništavati bogatstvo, ne treba ga odbacivati, nego treba odbaciti i iskorjenjivati unutrašnje afekte, duševne neredne koji smetaju čovjeku u dobru i kreposnu upotrebljavanju svoga bogatstva.

Kristove riječi »Prodaj što imaš!« ne valja uzimati u doslovnom smislu, u smislu obvezivanja na efektivno siromaštvo. Budući da, naime, Krist sigurno nalaže vjernicima da daju milostinju, njegov bi zakon bio u sebi protuslovan. Time, naime, što bi Krist nalagao apsolutno efektivno siromaštvo, poricao bi zapovijed davanja milostinje, dok zapovijedu davanja milostinje poriče obvezu da se ostavi sve. Socijalna svršnost dobara jasna je u Kristovim riječima. Značenje je termina »Prodaj!« dublje. »Prodaj« znači: iskorijeniti neuredna duševna nagnuća!

A kakva je sada bogataševa idealna slika prema Kristovoj misli? Jest bogataš, ali je siromah duhom; posjeduje obilje i bogatstvo kao Božje darove, od toga daje Bogu darovatelju za spasenje ljudi; posjeduje dobra i bogatstvo više radi braće nego radi sebe. Prema Božjoj zamisli sva su zemaljska dobra zajednička pa zbog toga bogataš ne smije od njih uzimati za se više nego drugi. Svoj višak mora razdijeliti među siromahe, oskudne. S obzirom na siromahe bogataš je djelatelj i ekonom zemaljskih dobara. Prema Kristu on mora biti gospodar svoga bogatstva, a ne njegov rob; ne smije svoj život zatvoriti njime kao krugom. Zemaljska dobra ne smiju činiti cilj i smisao njegova života, a u slučaju gubitka svojih dobara mora znati vesele duše snositi oskudicu. Takav je bogataš u svom bogatstvu siromah duhom, koji gladuje i žeda za pravdom. Odričući se unutrašnjih mana i sklonosti, stiče razboritost, trijeznost i pobožnost. Duša mu postaje čista i tada mu Krist progovara: »Slijedi me!«

S tim pretpostavkama prelazi Klement Aleksandrijski na pitanje kako treba shvatiti Kristovu izreku: »kako je teško bogatima unići u kraljevstvo Božje!« Tu izreku, veli Klement, treba razumjeti suptilnije i učeno. Spasenje, naime, ne ovisi o obilju i o bogatstvu, niti o tjelesnim svojstvima, bila ona mnogobrojna ili malobrojna, ali ovisi o posjedovanju kreposti vjere, ufanja, ljubavi prema Bogu, ljubavi prema bližnjemu, znanja, blagosti, čednosti i istine, ukratko o duhovnom siromaštvu. Vječno je spasenje nagrada kreposti, cijena prodaje koju Isus nalaže evanđeoskom mladiću, ne novca,

ali tako da mjesto onog bogatstva što si ga imao u duši, uneseš drugo.

Na taj se način, naime, pravo prodaje što se posjeduje mijenja u ono za što se prima vječna nagrada. Evanđeoski je mladić krivo shvatio Kristove riječi; nije razumio kako može čovjek biti siromašan u bogatstvu, sve posjedovati, a da ništa ne posjeduje; služiti se ovim svijetom i ne služiti se njime, pa zbog toga

ode žalostan. Svojim riječima tvrdi Krist kako bogataš ima duhovnu poteškoću s obzirom na postizavanje vječnog spasenja, jer je teško čovjeku ostati nevinim u sjaju bogatstva. Ali to nije nemoguće ako čovjek zna svoju dušu upraviti od bogatstva prema Bogu i bogatstvu, koje je po sebi indiferentno, služeći se njime prema normama što ih je Bog postavio. To je smisao Kristovih riječi: kako je teško bogatašima unići u kraljevstvo Božje. Inače ne bi bilo razumljivo zašto učenici koji nisu bili bogati i svoje mreže ostaviše radi Krista, sa strahom pitaju Učitelja: Tko se onda može spasiti? Razumjeli su da Krist govori u smislu unutrašnjeg odricanja, a bili su svjesni da se u duši još nisu posve odrekli bogatstva, premda su to izvana učinili. Krist ih utvrđuje u tom uvjerenju i primjećuje kako je čovjeku nemoguće da svojim silama iskorijeni unutrašnju sklonost prema bogatstvu. Čovjek to može učiniti samo uz Božju pomoć pa im stoga i reče: ljudima to nije moguće, ali Bogu jest. Ipak se od čovjeka traži volja da tu sklonost izbací iz svoje duše, jer samo nasilnici otimaju kraljevstvo Božje.

Jedino je ovo nasilje dobro:
učiniti nasilje Bogu i Bogu oteti život.

Osim toga Krist traži od vjernika potpuno duhovno siromaštvo, što se razabire iz njegova odgovara na Petrove riječi: Evo mi sve ostavismo i podosmo za tobom, tj. odbacili smo svoje mane i podosmo tvojim stopama. Krist, naime, odgovara riječima, koje se opet ne mogu uzeti u literalnom značenju:

Tko ostavi svojinu, i roditelje, i braću,
i bogatstvo radi mene i radi Evanđelja, primit
će stostruko, samo s progonstvima . . .

Postoje i druge riječi u toj perikopi, prema kojima bi se moglo reći da se radi o nuždi efektivnog siromaštva. Veli, naime, Krist: mnogi će prvi biti zadnji, a zadnji prvi. Klement Aleksandrijski primjećuje da taj tekst može imati razna značenja, koja se tiču ne samo bogataša nego i svih koji pristadoše uz kršćansku vjeru. Mogao bi ipak netko reći da je bogatstvo uzrok zašto bogataš, tj. prvi na ovom svijetu, postaje posljednji, tj. ne dolazi do vjere. Takav smisao riječi nije sigurno smisao što ga je Krist imao na pameti. Grieh je ono, radi čega čovjek postaje nedostojan poziva k vjeri. Ako netko prije obraćenja, štedeći, skupi nešto sebi da bi mogao živjeti i produljivati život, to mu se sigurno ne može računati kao krivica, jer još nije prihvatio vjeru koja prema nekima obvezuje na efektivno siromaštvo. Sigurno je da ni rođenje u bogatoj obitelji nije grieh, jer to ne ovisi o volji onog tko se rađa. I kad bi netko zbog bogatstva već bio isključen iz nebeskoga kraljevstva, valjalo bi o Bogu reći da je nepravedan, jer premda mu bez njegove privole dade bogatstvo, bez njegove privole oduzima mu i vječno spasenje.

Klementu Aleksandrijskom preostaje još rješenje glavne teškoće u Kristovim riječima, što će, naime, deva lakše proći kroz iglene ušice nego što će bogataš unići u nebesko kraljevstvo. Međutim, izravno rješenje te teškoće ostavlja za djelo s naslovom »Tumačenje principa i teologije«. Djelo nije došlo do nas. Ali budući da je glavni cilj parabole poučiti bogataša kako mu se valja služiti bogatstvom da bi postigao spasenje, Klement se odmah laća tog pozitivnog pitanja. Od bogataša se traži ponajprije da se služi bogatstvom po zapovijedi ljubavi prema bližnjemu. Bližnji je svakog kršćanina u prvom redu sam Krist, a ljubiti Krista znači obdržavati njegove zapovijedi. Na drugom su mjestu

bližnji vjernici prema Kristovim riječima: što god učinite jednom od ove moje najmanje braće, meni ste učinili. Krist priznaje da bogataš osjeća veću teškoću s obzirom na postizavanje nebeskog kraljevstva pa mu je zbog toga potrebna Božja milost. Da bi postigao tu pomoć, treba mu se uteći zagovoru siromaha, kojima je Bog vladar, veli Klement. U tom smislu treba prema Klementu Aleksandrijskom shvatiti Kristove riječi: Pribavite sebi prijatelje nepravednim bogatstvom da vas, kad iznemognete, prime u vječne stanove. Bogatstvo što ga čovjek posjeduje samo za se, koje se ne daje na opću upotrebu, na raspolaganje onima koji oskudijevaju, nepravedan je posjed, ali može biti pravedan i svet, ako se upotrijebi u korist onih koji imaju nebeski stan kod Oca. Milostinjom bogataš kupuje sebi vječni život; treba, dakle, ići unaokolo sa svojim dobrima i tražiti nekoga tko bi htio da ih kupi. Siromahu se ne zapovijeda da primi milostinju, dok se bogatašu nalaže da je pruži onome kome je potrebna. Darivanje se mora nastavljati, jer ne reče Krist bogatašu: podaj, pruži itd., nego stvori sebi prijatelja, a prijatelj se ne stvara jednim ili drugim darom, nego istom dugom familijarnošću.

U pogledu duhovne povezanosti između bogataša i siromaha još jasnije govori Herma, koji je živio u Rimu oko polovice 2. vijeka. Izvana slični siromah brijestu, koji po sebi ne nosi ploda, ali je uvjet da loza, tj. bogataš može donijeti ploda, pa, prema tome, loza pruža dvostruk plod, i za se i za brijest.

Bogataš ima imetak, ali je kod Gospodina siromašan; rastresa se, naimе, zbog svojih dobara pa mu je molitva Gospodinu sasvim neznatna. I ona mu je mlohava, bez snage. Kada, dakle, bogataš daje siromahu ono što mu je potrebno, ovaj se moli Gospodinu za bogataša, a Bog dijeli bogatašu sva dobra jer je siromah bogat molitvom i ona mu je vrlo snažna kod Gospodina... Ljudi, dakle, smatraju da brijest ne daje ploda i ne znaju niti razumiju da loza, združena s njime, daje dvostruk plod — za sebe i za brijest. Tako i Gospodin uslišava siromahe kad se mole za bogataše i time im plod umnožavaju jer daju siromasima od svoga imetka. Tako jedni i drugi sudjeluju u dobrim djelima.

Još jasnije označuje Klement Aleksandrijski kome valja davati milostinju. Prema njemu ne valja se držati načela da se milostinja daje samo siromasima koji su je dostojni, jer je bolje da zbog dostojnih prime milostinju i nedostojni, nego da se zbog nedostojnih liše milostinje i dostojni. Osim toga, ljudski je sud prevarljiv pa stoga i veli Krist: Ne sudi, da ne budeš suđen; kojom mjerom mjeriš, onom će ti se mjeriti; uzvratiti će ti se mjerom dobrom, zbijenom, stresenom i preobilnom. Jednako rješava to pitanje Herma. Prema njemu treba davati milostinju svima koji je mole, bez ikakve diskriminacije, da li netko jest ili uistinu nije siromah. Grijeih je ne dati onome tko moli, a grijeh je slično i molitelju primiti milostinju ako mu nije potrebna.

Koji primaju hineći potrebu, dat će račun,
dok je bez krivnje onaj koji je daje.

Tako možemo zaključiti s Klementom Aleksandrijskim. Ne postoji u Evanđelju tekst prema kojem bi efektivno siromaštvo bilo nužno sredstvo za postizavanje spasenja. Evanđeoske riječi: »Prođaj što imaš«, »Lakše je devi proći kroz iglene ušice nego bogatašu unići u kraljevstvo Božje« moraju se razumijevati u smislu duhovnog siromaštva i obveze ljubavi prema bližnjemu da ne bismo došli do kolizije s drugim zapovijedima istog Evanđelja.